

САҢГА ОЛОХ

2018 сүл
Сэтинньи
23 күнэ
БЭЭТИНСЭ
№ 89
(11545)

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СҮЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

Исписэлиис тырыбыната

„МЕРКУРИЙ“

СИСТИЭМЭНЭН ҮЛЭЛИЭБИН

Кэм бириэмэ ирдэбиллэнэн спохлутугар электроника, цифровой технология тэтимнэхтик кириэн иһэр. Норуот хаһаайыстыбатын бары салааларыгар үлэ-хамнаска туттуу, көрдөрүүлэр, отчуоттар кытары араас бырагыраамаларга олобуран бараллар.

Федеральной судаарыстыбаннай иһитиннэрэр систиэмэ тыа хаһаайыстыбатын салааларыгар үлэни хонтуруоллааһыны, отчуоту эмиэ электроннай систиэмэбэ күүскэ киллэрэр. Ити ирдэбилгэ олобуран, „Россельхознадзор“ үтү, эти соботуолкаалаһынгна „Меркурий“ систиэмэни ырытан, онорон таһааран үлэбэ киллэрдэ. Биһиги улууслутугар бу бырагыраама хайдах үлэһэн эрэрин Чурапчы улууһун кылаабынай судаарыстыбаннай бэтэринээринэй инсписэктэрэ Лена Архипова билиһиннэрэр.

2018 сүл от ыйын 1 күнүттэн Российскай Федерация Тыатын хаһаайыстыбатын министристибэтин 2018 сүл бэс ыйын 27 күнүттэн 251 №-дээх „Бэтэринээринэй сопроводительнай докумуоннарынан арыалланар табаардар биэрэччэннэрин биэргэтии туһунан“ бирикээһигэр олобуран, ыйыллыбыт табаар эргиригэр хас биерди кыттааччы бу табаары булгуччу бэтэринээринэй сопроводительнай докумуоннардаах хамсатыахтаах. Ити докумуоннар 2017 сүл тохсуннуу 1 күнүттэн электроннай көрүнүнэн бериллэллэрин туһунан Российскай Федерация Тыатын хаһаайыстыбатын министристибэтин 2016 сүл ахсынны 27 күнүттэн 589 №-дээх „Бэтэринээринэй сопроводительнай докумуоннары толорууга быраабылалары биэргэтии үлэтин тэрийи, бэтэринээринэй докумуоннары электроннай көрүнүнэн биэри биэрээдэтин туһунан“ бирикээһин иккис сыһыарыгыта ыйар. Электроннай систиэмэбэ кириэн үлэ түмүгэ күнүттэ көстөрүн, хонтуруолланын хааччылар, бородууксуйа хаачыстыбалаах, дьон доруобуйатыгар куттала суох буоларыгар эппиэтини урдэтар.

„Меркурий“ электроннай сертификация уонна бэтэринээринэй надзор хонтуруоллуур гүэстэрин, кинилэр оноруллуулары, эргиридэрин уонна хамсааһынардын дьээнкэ көстүүлэх буолуутун, тыһынар тыһыннаахха уонна аска - үөлгэ куттала суох буолууну күүһүрдүүтэ, бэтэринээринэй анаан, биеркэлим информационнай эйгэни хааччылыыга ананан оноруллубут автоматизированнай информационнай систиэмэ буолар.

„Меркурий“ систиэмэ үлүтүнэн, этинэн туһанар, бу салааба үлэлиир бары дьону, тэрилтэлэри хабыахтаах. Систиэмэбэ киерэргэ бастаан регистрацияны ааһыахтаахтар. Маныаха анал бланккаан эбэтэр электроннай ситиминэн сайаалка толоруллар. Хайдах толорулларын, ханнык докумуоннар (паспор, ИНН, СНИЛС, электроннай аадырыс, о. д. а.) ирданиллэрин нэһиликтэргэ үлэлиир бэтэринээрдэртэн эбэтэр улуустаабы бэтэринээринэй управлениегэ киерэн ыйыталаһаахха, субэлэтиэххэ син. Сайаалканы көрөн „Цербер“, „ВебИС“ систиэмэлэригэр регистрацияланан, „Меркурий“ электроннай систиэмэбэ „личной кабинетка“ киерэн үлэлииргэ анаан, логин, пароль ыйыллар.

Үтү туттарыга тохтуур буоллаха, систиэмэбэ киербит үтү туттарар хаһаайыстыба ый аайы ыабыт үүтэрин Чурапчы бэтэринээринэй лабораториятыгар анал чинчийиилэри аһаран, хаһаайыстыбатын благополучиетын туһунан ысыраалка ылаллар. Бу ысыраалкаба олобуран, биер ый устата, ыан туттарар үүтүгэр бэйэтэ бэтэринээринэй сопроводительнай докумуон сурунар буолар. Чурапчы бэтэринээринэй лабораторията үүхэ микробиологическай, физико-химическай, ыарахан металлрга уонна радионуклидтарга чинчийиилэри ылар.

Үтү, эти, онтон да атын үөлэ ыйыллыбыт биэрэччэнгэ баар, хонтуруолланар табаардар ханна атыннылларыгар, туттаралларыгар, көһөрүллэригэр сайаалканы электроннайдык суруйаллар. Сайаалканы көрөн, мизстэтигэр үлэлиир бэтэринээринэй исписэлиис, электроннай ньыманан бэтэринээринэй сопроводительнай докумуону толорор.

„Меркурий“ систиэмэбэ үлэһэннэн улууслутугар бытааннык барар. Өрөспүүбүлүкэбэ мөлхөтөр ахсааннарыгар киербит. Билини туругунан 1390 хаһаайыстыба регистрацияланна эрэри, систиэмэбэ үлэлиир хаһаайыстыба бырыһыана - 6. Мин уонна бэтэринээринэй управление үлэһиттэрэ өйдөтөр, быһаарар үлэни тэрийэбит. Хас да төгүл семинардары, үөрэхтэри ыыттыбыт. Хаһаайыстыбалар салайааччылары, биердиһлэн дьон кэлэн ыйыталаһаллар, субэлэтэллэр. Бырагырааманы олоххо киллэри биһыл от ыйын 1 күнүттэн ирдэбил быһытынан турда. Маныаха киһи сазыттан, биһиттэтин тутулууга суох бу систиэмэбэ киерэрэ ирдэнэр, хонтуруолланар. Бородууксуйабыт хаачыстыбалаах, үлэбит учуота көстүүлэх буоларын туһугар „Меркурий“ систиэмэбэ киерэн үлэлиэбин.

Кэпсэттэ Алексей СЛЕПЦОВ.

Эбэрдэ

Тойукка туойуллубут тобус томтордоох, ырыаба ылламмыт хатын чараннаах Чурапчыбыт үтүө-мааны дьоно-сэргэтэ!

2005 сыллаахха сэтинньи 25 күнүгэр Олонхону ЮНЕСКО киһи аймах тылынан чулуу баадынан ааттаабыта. Бу – духобунай култуура саамай үрдүк чыгчаалыгар тахсыы, ону аһан, Аан дойдуну иннигэр сүдү соругу сүгүү буолар. Ол сүдү соругу сүгэ сылдьар олонхону талорооччуларбытын, олонхого улууааччылары, олонхону тарбатааччылары, чинчийээччилэри бастың күммүттүнэн – Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Олонхо күнүнэн истигник-иһирэхтик эбэрдэлиибит!

Биһиги өбүгэлэрбит төһө да суруга-бичигэ суох буоллаллар, түң былыргыттан олонхону уостан-уоска түһэрэн, тэнитэн, сайыннаран, харыстаан, суруктаах-бичиктээх аныгы үйбэ тиэрдиллэрин, ону биһиги иннигэбэ көлүөнэлэр кумаабыга түһэрэн, кинигэ онорон, араабыыба уһултаран, пластинкаба суруттаран үлэтиллэрин биһиги XXI-с үйэ дьоно харыстыахтаахпыт, сайыннарыахтаахпыт уонна биһиги кэннибиттэн кэлэр кэнчээрэ ыччалпытыгар тиэрдиллэрин.

Баҕарабыт эһизэ түбүктээх үлэһит үтүө түмүктэри аҕаллың, сыралаах, дьаныардаах дьарыккыт сайдыы сөгө саҕахтарың арыдьың, баҕа санаабыт барыта туоллун, ыра санаабыт ылсан истин! Туох баар үчүгэйи, кэрэни, өрүүтүн дьон-сэргэ, уруу-аймах хаан ытыктабылынан арыяллана, үөрэ-көтө, чэпчэп сылдьың! Уруй-Айхал! Уруй-Туску! Айхал-Мичил!

А.М. СМЕРНИКОВА,
В.П. ГЕРАСИМОВ,

“Чурапчы улууһун култуураба салалтата” МХТ салайааччытын солбуйааччы,
СӨ “Олонхо Ассоциацията” Чурапчытаабы салаатын бэрэссэдээтэлэ.

Сонуннар

Оболорбут ситиһиһилэнэн кэллилэр

истиэһэннээх лауреат аатын ылбылпыттан олус үөрэн кэллибит.

Музыкалытыгар үөрэппит обом Никсфор Яковлев айбыт мууската туһанылына. Тобус оҕо ортотунан үстүү оруолу толорон, тобус мунуутэ илигэр Мария Эверстова-Обутова “Үрүн үрүмэччи аттаах Бэргэн Бухатыыр” олонхотун музыкалынан көрдөрөн, үс дойдуну үһүөннэрин арыдьыбыт. Дьүүлүүр субэ чилиэннэринэн үгүстэрэ тыйаатыр диэйтэһэлэрэ үлэһэттилэр.

Маны таһынан норуоттар икки ардыларынаабы “Вдохновение” оболор бэстибээл-куонкурстарыгар кыттан, фортепианоба Саида Левина 2-с, Карина Баина 3-с истиэһэннээх лауреат, Аня Шамаева 1-кы истиэһэннээх дипломант аатын сүктүлэр. Бастың көстүүм илин” анал бириһинэн наҕараадаланналар.

Светлана Павловна МАКАРОВА.

Абыах хонуктаабыта Чурапчыбыт оболоро - оҕо ускуустубатын оскуолатын фортепианоба кылааһын үөрэнээччилэрэ Санкт - Петербурга ыйтыллыбыт норуоттар икки ардыларынаабы “Масочка” оболор II-с театральнай бириэмийэлэрин бэстибээлин финалыгар кыттан, II-с истиэһэннээх лауреат аатын ылан кэллилэр.

Бэстибээлгэ уолсайа 7 анал аакка 900 оҕо кытына. Тыа сириттэн соботох Чурапчы кэлэктиибэ эрэ баар. Фортепиано кылааһын оболоро норуоттар икки ардыларынаабы театральнай куонкуруска мизстэлэһиһилэрэ диэн сэдэх көстүү буолар. Супер-финалга кыттыбыт атын кэлэктииптэр үгүстэрэ оҕо көрдөрүүлэх (образцовай) театральнай ансамбылларын иһитиллээччилэрэ эбит. Оттон биһиги театральнай хайысжаба туох даҕаны сыһыана суох курдуктут эрэри, кинилэри кытта тэг таһымна тахсан, 2-с

БЫҠААРЫНЫНЫ ҮЛҮННҮЛАР

Сэтинньи 5 күнүгэр Мугудай нэһилиэгэр буолбут муннаахха “Чуораанчык” уһууаан сана үйэ ирдэбиллэн туһулуур “Экокантум” бырайыагың нэһилиэгэбэ 100 бырыһыан өлөөн, олохтоох инициативалары өйүүр бырагыраамаба кыттарга уонна утары үбү уунарга диэн быһаарыныны ылына.

Анастасия АФАНАСЬЕВА.

Успурт

Ситиһиилээхтик кыттабыт

волейбол күрээр
путевка ылар иһин
өрсүүбүлүкэтээди
күрэхтэһиңиз эр
дьоммут иккис
миэстэ дьахталлар
бэһис миэстэ
буолары ситистибит.
Тоһсуньу 18-
19 күннэригэр

Ытыллыбыт
өрсүүбүлүкэтээди
Чемпүйэнээккэ
чэһки атлетикада
Е.А. Монастырев
уонна П.П. Доросфеев

үгүс миэстэни ылбытара. Ону тэнэ, 60
миэстэ дистанцияда А.Р. Соловьева
иккис, М. Монастырев үгүс, 60 миэстэ
дистанцияда Нь. Христофорова
уонна Д.Н. Беляев иккис, Е.Н. Шамаев
бастагы миэстэҕэ тахсаннар, олус
ситиһиилээхтик кыттыбытара.

Бэс ыйыгар Мэнэ Ханаласка
улуустар икки ардыларынаабы
ыспартакыйаадада биһиги улуустар
хамаандата төрдүс миэстэ буолбуппут.
Илин-кэлин түсүһүлээх киришилэр

түмүктэринэн дартска Т. Дьяконова
бастагы, ытыыга А. Герасимова үгүс,
хабылыкка уонна хаамыскада В.
Дьяковская үгүс миэстэни ылларнар,
бастың көрдөрүүнү ситистилэр. Оттон
дьахталлар олон эрэ волейболга
иккис миэстэҕэ тигистилэр. Эр дьон
уонна дьахталлар холбоһуктаах
хамаандата бастагы миэстэҕэ
табыстылар.

Күрэхтэһиңиз барарбытыгар
кэлэрбитигэр өйөөбүт, кемелэспүт
Чурапчы улуунун дьаһалтатыгар
(баһ. А.Т. Ноговицын), Чурапчы
нэһилиэгин дьаһалтатыгар (баһ. С.А.
Саргыдаев), "Триумф" ыспартакыйа
комплекс салайааччытыгар, Ил Түмэн
дьокуатаатыгар П.П. Пинигингэ, улуус
улуустар управлениетыгар (сап.
В.В. Лукин), улуустаабы социальнай
управлениета (сап. Л.В. Тосукаева)
улахан махталбытын тиздэбит.

Т.А. ВАСИЛЬЕВА.

Чурапчы улуунун доруобуйаларынан
хааччахтаах дьонно физкултуураны
уонна успурдуу курууу өрө туталлар. Ол
курдук, улууска инбалииттэр бастагы
ыспартакыйаадалара 2008 сыллааха
ытыллыбыта. Оттон ыла улуус
сүүмэрдэммит хамаандата тэриллэн,
күн бүгүңгэ диэри улуус, өрсүүбүлүкэ
араас таһымнаах күрэхтэһиһиһигэр
бэрт ситиһиилээхтик кыттан кэлибит.
2018 сылга Аммада ытыллыахтаах
"Тыа сириң сонньууларыгар" көрүң
быһытынан кирибит олон эрэ

Бастагы түмсүү табылынна

Алтынньы бүтэһик
күннэригэр Чурапчы улуунун
сахалыы ыстаныыларга
успурт маастардарың
бириһиһигэр оболорго
сүүмэрдир күрэх
ытыллыбыта Уопсайа 21
өбө талыллан, сэтинни 1-9
күннэригэр А.А. Макаров
аатынан Улахан Күөл
оскуола баазатыгар (дир. Ф.Ф.
Иванов) үөрэтэр-эрчийэр
түмсүүлэрэ буолан ааста
Төһө да эрчиллэргэ сүүрэр-
көтөр, хамсанар сөптөөх сир
суобун үрдүнэн, эдэр кытыыһыттар
былааннамыт бары дьарыгы
топордулар.

Ол курдук, сарсыардаагы хамсаныыны
аахтааха, күңгэ үстэ
эрчиллинилэр. Сыннааланнарыгар
туһалаах көрсүһүүлэр, истин
кэпсэтиилэр, киһэ, урукку күрэхтэһиһиһи
көрүү, уруһуй, айымныыга
холоноулар, киһэ аайы анал
сыннаалан, көр-күлүү, үңкүү,
сонньуулар тэриллэнэр,
оболор сылайыттарың да
умналлар. Бу тобус күң
устата эдэр ыспарсымыаннар
бары бири киһи курдук
халбаннаабат режимгэ
сырыттылар.

Үөрэтэр-эрчиллэр түмсүү үлэтэ
таһаарыылаах буоларың
туһугар оскуола сапалтата
туох баар тэрээһиннэргэ
бары усулуобуйаны энкилэ
суох тарийэн, оболорго бири
умнуллубат түгэни бэлэһтэтилэр.
Ол курдук, оскуола завуһа
Вера Егорова Макарова
«Саха сатаабатаҕа суох»
диэн диспут-лексийэни
тэрийдэ. Ону тэнэ, кэлэктиип
тоһсус кылаас үс ыспарсымыан-
үөрэнээччилэригэр нуучча
тылыгар хонтуруолунай
ОГЭ-ни туттуттарыгар,
Аграфена Дмитриевна
Трофимова оболорго күң
аайы киһэһэни тизмэлээх
сыннааланнарың тэрийбитигэр,
физкултуура учуутала
Данил Иннокентьевич
Платнов олохтоох оскуола
оболорун кытары биригэ
дьарыктаналларың тэрийбитигэр,
Иван Иванович Максимов
уолаттары мунхаба
сырытыннарбытыгар, бары
техуһиһиттэргэ хомуур
кыттылаахтара махталбытын
тиздэбит уонна айымныылаах
сыралаах үлэбитигэр ситиһиһиһи
баҕарабыт.

Бу тэрээһингэ элбэх кэтээн
көрүүгэ, турукка, чинчийиһигэ
үгүс олус туһалаах матырыһаал
хомулуна, оболор бары бигэ
миһининэн сөптөөхтүк
хааччылынылар, тизтэри
аастылар. Онон 2018-2019
үөрэх дьылын күһүнү уһун
өрөбүлүн туһанан, бастагы
үөрэтэр-эрчийэр хомуур
сыалын-соругун ситтэ.
Чурапчы улуунун сахалыы
ыстаныылар федерацията
(бэрэссэдээтэл Т.В. Павлова)
былааннаах үлэтин салгыыр.
Ол курдук, быйылгы сыл
бүтүөр диэри инбалиитигэр
иһи өрсүүбүлүкэтээди турнир
уонна ахсынныы 14-16 күңнэригэр
Саха сириң сахалыы ыстаныыларга
федерациятын кубога күүтэр
Олорго уонна Саха сириң
норуоттарың спартакиадатыгар
бэлэмнэнэр эрчиллиһилэр салтаналлар.

Уйбаан ЧИРКОЕВ, тиризнээр.

Нэһилиэк соцуна

ТӨЛӨЙГӨ ҮЛЭ ДЬОНУН ЧИЭСТЭЭНИН

Сэтинни 16 күнүгэр Төлөйгө
үс бүк үөрүүлээх күң буолла.
Ол курдук, Тыа хаһаайыстыбатың
күнүн, А.С. Бродникова аатынан
"Аартык" сыннаалан киһэ
өрөмүөннэнэн, иһэ-таһа
анылыгы тупсабай тына
оноһуллан, үлэ сана оезона
аһыллыбытын, сана хончуолунай
тутуллан, үлэҕэ кирибитин
баһиһтир дьоро киһэһэтэ
буолла.

Сыннаалан киһи фойетыгар
кэлбит ыалдьыттары сахалыы
танастаах кыргыттар көрүстүлэр.
Төлөй далбар хотуттара арыылаах
саламаатынан, алаадынан
күңдүлээтилэр. Манна нэһилиэк
устуоруйатың сырдатар улахан
стела оноһуллубут.

Үөрүүлээх чаас төрөөбүт дойду
кэрэ айылбатың уруйдуур үңкүүнэн
сабаланна. Нэһилиэк тыатың
хаһаайыстыбатың исписэлиһиһэ
Владимир Владимирович
Абрамов быйылгы үлэ-хамнас
хайдах барбытын ситиһи
кэпсэтэ, сүөһү ахсаана
эбиллибитин, оттоһунна
уонна үгүт туттарыыга
былааннарың топорбуттарың
туһунан иһитиннэрбитин
мустубут дьон сэргии
үөрэ иһиттилэр. Нэһилиэк
баһылыга Игорь Владимирович
Николаев бастың үлэлээх
дьонго нэһилиэк дьаһалтатың
наҕараадатың туттарда.
Ол курдук, "Төлөй нэһилиэгин
тыатың хаһаайыстыбатың
туйгуна" түөскэ анныһилэр
бэлиэни Самсон Егорович
Сивцев, Семен Михайлович
Толстоухов туттулар.
Оттон Владимир Миронович
Захаров "Төлөй нэһилиэгин
уопастыбаннай үлэтигэр
кылаатың иһин" бэлиэни
наҕараадаланна. Элбэх
киһи махтал суруктарыңан
бэлиэтэннилэр. Бу сайын
ытыллыбыт "Ыра санаам
тиэргэнэ" куонкурус түмүгэ
тахсан, бары кытыыбыт
ыалы бэлиэтээн, киһилэргэ
манньк нэһилиэк олоһор,
ытыгар дьаһалларга көхтөөх
кыттыыларың иһин махтал
тылларың нэһилиэк дьаһалтата
анаата. Күрэх кыайылаахтарыгар
сыаналаах бириһтэр туттарылыңнылар.
Оттон "Ыра санаам тизэргэнэ"
күрэх мунутуур кыайылаабынан
Саргылана Петровна Хоютанова
ааттанна.

Бири дойдулаахтара, Саха
өрсүүбүлүкэтин ытык Сүбэтин
чилиэни Иннокентий Николаевич
Аммосов Төлөйгө тэрүттээхтэр
попечительскэй Сэбиэттэргэ
18 сыл үлэлээн, элбэх үгүс
хамсааһыны онорбутун,
төрөөбүт Төлөйдөрө сайдарың
туһугар үгүс үлэни ыыппыттарың
сырдатта. Бу күң попечительскэй
Сэбиэт мунһаба ытыллан,
Николай Иннокентьевич

Аммосов бэрэссэдээтэллээх сана
састаап талыллыбыт.

Чурапчы улуунун баһылыга
Андрей Тимофеевич Ноговицын
Төлөй үтүө үлэһит дьонно ханнык
да үлэҕэ наар бастыңнар
ахсааннарыгар сылдьалларың
бэлиэтээн уонна Төлөйдөөбү
модельнай билэтиэһигэ (сэб.
И.С. Кузьмина) миэбэл
сертификатың туттарда.
Эбэрдэ тылы улуус дьокуатааты
Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ
Афанасий Афанасьевич Захаров,
тыа хаһаайыстыбатың
управлениетың салайааччыта
А.П. Захарова, шэфтээх
тэрилтэлэртэн – "Хатан" ХЭТ
салайааччыта В.Д. Сивцев,
Чурапчытаабы колледж
дирэктэра Е.В. Попов уонна
култуура тэрилтэтин салайааччыта
Чурапчытан Дьокуускайтан кэлбит
бири дойдулаахтара эттилэр.
Үөрүүлээх тэрээһин нэһилиэк
уусуран самодетельноһын
кыттылаахтарың кэңсэринэн
түмүктэннэ.

Наталья ЗАХАРОВА.

Чөмгүчүк

Күндү аабааччы!

Эн бугун буруолуу сылдыар сана «Чөмгүчүк» дин ыга бирдэ тахсар сыһарыны илгизэр тутан олоробун. Урукку сылларга "Холумтан" дин дьиз кэргэннэ аналлаах сыһарыым уонна кэпсээм Оксана Жиркова "Сандаара" дин дьахтарга аналлаах сыһарыыта мизг сэнээрини ылаа, кэтэһилгээх "Ыалдьытынан" буолара. Билигин оннук сыһарыыларбыт тийбэт курдуктар. Ону сөргүтэн, хайа эра өттүттэн идэйдэтин туһунан, бу сыһарыыны таһааран эрэбин. Манна улуустуугар бэйэгэр бизнесстээх, ураты талааннаах дьахталлары, кырачаан дьоммутугар аналлаах ооньуулары, куонкурустары, ону таһынан обону иттигэ субалары, ас ырысыагытарын киллэриэхпит.

Онон күндү аабааччы, күүстээх үлэ кэниттэн кизгэ чэй иһэ-иһэ, уоскуланга бу сыһарыыны аах, сэрээ, биһирээ, санаабын атастас дин ыгырабын. Бэйэбит дьахтар аналын туһунан айымныларгытын, олобу көрүүтэргитин, оболоргут суруйууларын эбэтэр бу сыһарыыга сөлгөөх сонун, ураты ыстатыйаларгытын salgaoloh@mail.ru саагытыгар уонна эрдээксийгэ ыытаргытын күүтэбин.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Ураты талааннаах НАТАЛЬЯ

Бүгүнгү нүөмэр Ыалдьытын мин «Инстаграм» социальнай ситим нөҥүө биһирээн көрөбүн. Кини алмаас таас хас да кырылаабын курдук, элбэх уратылаах: улуустуугар кизинник биллэр кондитер, айар талааннаах, «Тортик добра» дин анал захсийлааах, улуустаабы суруйааччылар түмсүүтэрин бэрэссэдээтэлэ, тапталлаах ийэ, кэргэн. Үгүс кини кинини көрөн билэр уонна мин курдук интэриэһиргир буолуохтаах дин сээрбахтаабалтын. Билсэн кэбиһин – Наталья Иванова. Бу сыһарыыга таһаарыахпын баҕарабын дин эрийбилэр сөбүлэһэн, эрдээксийгэ кэлэн, олобу хайдах көрөрүн, туохтан кынаттанарын, долгууарын, инники былааннарын туһунан сүрдээх истинник сээрээтэ. Ол туһунан кэпсэтиибитин таһаарабын:

– Кэпсэтиибитин үгэс быһыытынан бэйэни билиһиннэрииттэн саҕалыааха...

– Мин 1980 сыллааха сэтинни 28 күнүгэр Мотрена Петровна уонна Петр Петрович Сивцевтар дин элбэх оболоох дьиз кэргэннэ соротох кыһынан төрөөбүтүм. Оҕо уонна оскуола сааһым. Одьулуунга ааспыта. Оттон бэйэм дьиз кэргэммин билиһиннэрэр буоллааха кэргэним Семен Николаевич Иванов, инженер-механик идэлээх, билигин урбаанныт. Үс оболоохпут. Улахан уолбут Владислав улуустаабы гимназия 10-с кылааһын туйгун үөрэнээччитэ. Буоксанан дьарыктанар. Кыыстыт Тапталына И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 1-кы кылааһыгар үөрэнэр. Кыра уол Эрал «Улыбка» уһуйаанна сылдыар, 5 саастаах. Саахыматынан үлүһүйэн эрэр, наһаа сөбүлүүр.

– Бэйэн туох идэлээххиний, хайдах кондитер буолбуккунуй, Москвага үөрэнэн кэлбиккин билэбин, ол устуруйатын кэпсээ...

– Бэйэм идэбинэн ас технологабын, 5-с разрядтаах поварбын. Дьокуускайдаабы торговай-экономическай коллеһы 2000 сыллааха бүтэрбитим. Технологуна ананан Майага үлэлээбитим, онтон Дьокуускайга кэлэн, поварынан үлэбин саҕалаабытым. 2006 сыллааха манна дойдубар көһөн кэлбитим. Кэлээт да «Симиир» остолобуойга үлэбэ кирибитим. Кыра-кыраалаан сакааска туорт астыыр буолбутум (дьынэр, кыра эрдэхпиттэн астыыбын). Үлүһүйэн, интэриэһиргээн барбытым. 2010 сыллааха «кластерное развитие» бырагырааманан уһаайба ылбылпыт. Кэргэним бэйэтигэр автосервис туттубута уонна аҕаарыгар эйиэхэ сыах тутар эбиппит дин, 2014 сыллааха кыһын ахсынны ыйга Диринтэн дьиз көһөрөн аҕалан, сороботун, кыһынны тымныыга массыынатыгар кириһиттэ-иттэ тутан бүтэрбитэ. Үл-харчы кыаллыбат

буолан, дьону наймылаһар кыахпыт суоҕа. Онон кэргэмэр ис сүрүттэн кыһаллыбытыгар наһаа күүскэ махтанабын, сыаналыбын. Кини туһугар кини кыһаллара дин туохха да кэмнэмэт эбит.

Ол сыл «Дьүөгэ» маҕаһыанга мизстэ ыламмыт, Светлана Рахматулины кытта кытыһан, «Кулинарный мир» дин кондитерскай маҕаһыны арылбылпыт. Туорду таһынан полуфабрикаттары онорорбут. Наһаа ноҕоруускалаахтык сарсыарда эрдээтэн кизгэ хойукка дьиз үлэлиирбит. Эбитин сана саҕалыыр буоламмыт, улахан үл мирибэтэ, кирибит харчы үкэ сырыҕа барара. Онон сыһа кийиизэммит да элбээбитэ, оборуот да үрдээбитэ. Ол сылдьан, аһара ноҕоруускалаан, балыһаҕа реанимацияга кирибитим. Организм тулуйбатаҕа, аһаабакка да үлэлиир этим. Ити ыарахан кэмнэ ийэм баар буолан, дьизбэр-уоллар көмөлөһөн абыраабыта. Кэргэним доруобуйабын да харыстаабакка үлэлигин дин ылбыта да, маҕаһыыммын, сыахпын саҕан кэбиспитэ. Оннук биэр сылы быһа үлэлээбэккэ, доруобуйабын көрдөрүнөн, балыһалары карийэн тахсыбытым. Оннук кэмэр идэбин уларьт, кэтэхтэн үөрэн дин этиилэр кириллэрэ. Билэр дьоммуттан, аймактарыттан субэлэттэрдэхпинэ, ким кылынан, ким иһинэн дьарыктан дин арааһы этэллэрэ. Истинник кэпсэтэрбин, субэ-ама буоларбын билэр чүгэс дьонум психолога үөрэн дин эппиттэрэ. Оннук сылдьан, бэйэм бэйэбэр бүгүн, муунтууан хаалбытым. Онон кэргэмэр биэр кизгэ мин ас астаабатахпына табыллыбат эбиппин, иистэни игин мизгэ анала суох эбит дин эттим.

Ол кэннэ дьэ, сыахпын иккистэн сөргөсүппүтүт. Кэргэним маҕаһынын арыммаккын, үлэһит ылбаанын хобби курдук дьарыктан дин усулуобуйага үлэһиптэ. Оннук тыын ылан, кынатым иккистэн үүммүтэ. Кондитер идэтигэр үөрэнэр баҕаттан интэриниэт ситимигэр кириэн, кимнээх ханна үөрэтэллэрин көрдүүр этим. Ол баҕа санаам туолан, кэргэним өйөбүлүнэн, 2017 сыллааха саас Москвага Россия үрдүнэн биллэр кылаабынай маастар-кондитер Елена Васильевна Шрамко Кулинарнай уонна кондитерскай ускуустубатын академиятыгар үөрэнэ барбытым.

Елена Васильевна бэйэтэ бу академия генеральнай дириэктэрин таһынан, норуоттар икки ардыларынаабы Кремлевскай Кулинарнай Кубок ааптара уонна тэрийэччитэ, кулинардар Россиятаабы ассоциацияларын экспертнай сэбиэтин чилиэнэ, элбэх кондитерскай кинигэлэр (куурустар) ааптардара, АХШ-га, Шотландияга, Турцияга, о.д.а. норуоттар икки ардыларынаабы кулинарнай күрэхтэһиилэр мунутуур кыайылааҕа, кондитерскай ускуустуба аан дойдутаабы чөмгүһүнэ буолар. Ити курдук, оно ас, кулинария, кондитерство орус үрдүк таһымна турар, холобура, биһиги үспүрдү өрө тутарбыт курдук. Кондитер идэтэ наһаа күүскэ сыаналанар, элитнай аранҕа мирсэр, бэйэлэрин эмиз үрдүктүк туталлар. Танастара-саптар, оборудованиелара наһаа үчүгэй. Оносоҕор олимпиада (олимпийскай ооньуулар) кытары ыытыллар эбит: кыһыл көмүс кубок, мэтээл, диплом бөҕө, музей курдук. Оннук үрдүк таһымнаах сиргэ мин хаһан да Москвага сылдыбатах кини соротох тийиэн, билсэн-көрсөн үөрэммитим. Академияга үлэлиир Ольга дин кыыс дьизтигэр олордубута. Лианозовскай паркка аттыгар баар элитнай бөһүөлөккэ дьизлээхтэр. Онон кэргэним ийэтэ – хотуна Ольга Сулеймановна арыаллаабыта, үөрэхлэр атаарара-көрсөрө, Москваны көрдөрбүтэ. Онон кинилэргэ махталым мунура суох.

Үөрэнэн кэлэн баран, сайын үлэли сирыттаһына, бээгинс кизгэ төлөпүнөм тыаһыыр, Москвагаабы нүөмэр... Билигин Италияга олорор маастар-шеф

очпорго академияга педагогабыт Евгения Владимировна Селивестрова эбит. «Наталья доросо, биһиги академия үбүлүйүнэн сибээстээн, 5 бастын устудьуну талан, биэр надиэлэ «Уустук анимационнай туортар» дин босхо кууруска уонна Кыһыл болуоссакка быыстапкага кыттаргар ынырабыт. Бэндиданньиккэ баар буолуоххун сеп дуо, эллиэкин күүтэбит», - дьизтэ. Мин наһаа үөрдүм, кэргэним үлэ чааһын кэннэ ыла кэлбитигэр кэпсэтим, ол эрэн, үл-харчы кыаллыбатыттан санааргыырбын эттим. Омуммутугар интэриниэти билээт сыанатын көрбүлүт, бара-кэлэ 90-тан тахса тыһ солк эбит. Биһиги илиибитигэр 20-чэ тыһыналлаахпыт. Кэргэним тутатына табаарыстарыттан ыйыталаста, мин – одноклассниктарыттан, однокурсничаларыттан. Кэллэхпинэ үлэһэн, иэспин төнүннэриэм дин көрдөстүбүт. Оннук түүн

Елена Шрамкону кытта.

иһигэр суумабын булбутум. Табаарыстар дин сүдү күүс буолалларын онно билбитим. Үгүстэрэ төттөрү биэримэ дин эппиттэрэ. «Инстаграмна» көмөлөспүт дьоммор махтанан таһаарыллар, билбэт дьонум кытта харчынан көмөлөспүттэрэ. Онон дьонно махталым улахан. «Тортик добра» дин аахсыһыны ыытабын дии, баҕар, үтүө үтүнэн эргийэр дин ону

Салгытынын хаһыат 4-с стр. көр.

этэхтэрэ дии саныыбын. Ол курдук, баран кыттан кэлбитим. Биһигини кытта тэннэ атын дойдулартан кондитердар кэлэн үөрэммиттэрэ. Оннук үрдүк маастардары кытта мин хайа эрэ Чурапчы түгэйдиктэн тийиэн үөрэммитим уонна кинилэри кытта тэннэ Кыһыл Боглоссака быыстапкаба турбутум саныырга астык, олбум биир умнуллубат түгэниэн буолар.

Москвадан кэлэн баран үлэли түстүм, европуртары онордум. Ол эрэн, сим-биир туғум эрэ тийибэт курдук. Оттон биһиэхэ эмиэ итинник кондитер куурустарын ыттар тобо сагамматый дьин санааттан, бу саас бэйэм усулсубуйабар чугаһатан, сыахпын өрөмүөннээн, «Мастерская вкуса» дьини арийбытым. Онно чугастык үлэлэнэр дьахтар Сэбиэтин, СЭС, Роспотребнадзор үлэһиттэрин уонна эбии аҕыйах киһини ытыран, үөрүүтүк аһыппыны онорбутум. Үчүгэй десертэри, грушалары, клубничкалары, канелелары онорон, фуршет тэрийбитим. Ону муляж дии санаабыттар, сизиллэр дуо дьин сөхлүттэрэ да, соһуйбуттара да. Анимационнай туорду бастаан кыһылым төрөөбүт күнүгэр пони аты онорбутум. Оттон улуйааны бүтэрэргэр «Гарри Поттер» тизмэтигэр онорбутум. Төрөппүттэр уонна оҕолор наһаа сөхлүттэрэ, үөрбүттэрэ. Оннук туорт сыаната ыарахан буолар, тобо дьитэххэ, албах сырьё баранар уонна үлэлээх.

- Инники былааннарын?

- Маастар-кылаастары таһынан кыра-кыраларан көннөрү туортартан тэйэн, европуртары атыыга таһаарыахпын баҕарабын, нэһилиэнньэни эмиэ оннук таһымна үөрэтэр курдук Кыраһабай туортары, урагы аһы астыахпын баҕарабын.

- «Тортик добра» дьин үтүө санаа аахсыйатын эн туох санааттан сабалаабыккыны?

- Ити аахсыйаны Светабынаан үлэли сылдьан сабалаабылпыт. Маннай утаа нэһилиэк дьаһаптатыгар уонна социальной харалтаба тийиэн, анардас кырдыабаастар, соботох ийэлэр, тулаайахтар эбэтэр албах оҕолоохтор аадырыстарын көрдүүр этибит. Оттон кэлин бэйэбит сөптөөх дии санаабыт дьоммутугар көмө «оҕотун», миннигэс туорду балактирбит. Бэлиэ күннэри, бырааһынныктары көтүлүлүтүт. Кэргэним эмиэ бу аахсыйабын өйүүр. Дьонно кыра да үөрүүнү балэхтир олус долгутуулаах, бэйэбит тэннэ үөрөбүт. Маны таһынан анардас ийэлэргэ, оҕолорго анаан маастар-кылаастары тэрийэбин. Социальной десант чэрчитинэн, Мария Петровна Заболотская ынырылтын ылынан, соторутаагыта Одулуун нэһилиэгэр маастар-кылааһы ыттан кэлбитим.

- Айар талаангар кириэххэ, хайдах изиийи киэрэрий?

- Олох туохтан да тутулуҕа суох, изиийи ханна баҕарар, хаһан баҕарар кирир. Наһаа умнугаммын уонна уруучуканан суруйарбын олох сөбүлээбэлпин. Ол иһин тутатына төлөпүөмүр сурумтатахпына, көтөн хаалар. Төһөлөөх элбэх хоһоон оннук хаалбыта буолуой? Сорохторун ити «инстаграмм» черновики-блогот курдук тутатына таһаарабын, ол иһин үкүгэр суругун бэлиэтэ суох, грамматической сыһаалаах, барзадога суох буолар. Ааҕар дьон ону бэлиэти көрөн этэр этилэр. Ол иһин дьон билэрин курдук всегда черновой вариант дьин хештегтээх (бэлиэпээх).

Бибилэтиэхэ үлэһиттэра «инстаграммга» кэтээн көрөн, сибээскэ тахсыбыттар: «Биһиэхэ С.А. Новгородов төрөөбүт күнүгэр аналлаах тэрээһин буолар, онно кытта кэлиэн дуо». - дьин ынырыбыттар. Онно Новгородов туһунан ааҕаммын, киинэтин көрөммүн, тыл үөрэсэ

суох киһи хайдах бэйэбэр ылыммытын туһунан анабыл хоһоону суруйбутум. Онно дьүүлүүр сүбэ быһаарылынан, 1-кы мизстэни ылбытым. Ол кэинэ улус литэрэтиринэй түмсүүтүн үлэлэтэр Марфа Николаевна миигин кытта ыкса сибээстэспитэ. Суруйааччылар учараттаах Сүбэ муннахтарыгар кункуруска кытын дьин, нууччалыы уонна сахалыы хайысхага «инстаграмм» айымныларбын ылан, хайдах баарынан ыттан кэбистибит. Мин онно улаханник наадыбатым. Арай нууччалыы хайысха суруйааччыларын сойууһун бэрэссэдээтэлэ Ольга Пашкевич миигин кункурууһу аастын дьин Сүбэ муннаахха ытырда. Ол курдук, үс күннээх Сүбэ муннаахха кыттан кэлбитим. Эдэр суруйааччыларга сүбэ-ама бэрэглэр, ырыталлар, кириитикалиилэр, сойууска киллэрэргэ үлэлэлэлэр эбит.

- Суруйар талааннаах дьон эһиги аймакха баар дуо?

- Адам Бэргэн Бүтүр дьин икки кинигэлээх, Чурапчы суруйааччыларын антологиятыгар кирибит, рукописнай үлэ бөҕө хаалларбыта, хаһыаттарга ыстатыыа да суруйар эбит. Кини ийэтэ, эбэм Александра Павловна эмиэ суруйар талааннаах. Сэри кэнигиттэн Сүбэ муннаахха ынырыбыттарын, албах оҕолоох буолан, кыайан барбатах. Кини хоһооннорунан Виталий Андреев икки ырыа таһаарыт эбит. Онно хантан айар буолбутум эппиэтэ иннэ ыттар дии саныыбын. Бэйэм кыра сылдьан суруйар этим, «Кэскил» хаһыакка айымныларым тахсыбыттар, улааттахпына суруналыыс буолар баҕалаабым.

- Улуспутугар айар түмсүү бэрэссэдээтэлинэн талылыбыккын дии, онно туох үлэни-хамнаһы ытыааххын баҕарабын?

- Мизкэ куластаабыттарыгар соһуйбутум, дьон итэбэлин ылар дьин эппиэтинэс буоллаба. Түмсүү иһинэн 20-тэн тахсабыт. Сана талылыбыт буолан, күүскэ ылсан үлэли иликлин. Ол эрэн, айар дьону кизн эйгэбэ, улсастыбаба таһаарар, билиһиннэрэр

"Тортик добра" аахсыйанан.

баҕа санаалаахпын. Наһаа үчүгэйдик суруйар эрэри, биллэ-көстө сатаабат дьон баар, кинилэри кыгары ситими олохтоон, айар үлэни сэнээрээччилэргэ билиһиннэрэр сыаллаах үлэни-хамнаһы ытыаахпын баҕарабын.

- Ханньык суруйааччылары ордук сөбүлээн ааҕабыккыны?

- Классиктартан Сергей Есенины, Владимир Высоцкийы, билинни эдэр суруйааччылартан поэт Харыйалаах Уолун, нуучча поэтын Владимир Саялыны уонна Наталья Михалева-Сайаны ааҕабын.

- «Инстаграммга» эн тыһыынчанан сурутааччылааххын, оттон эн бэйэн ханньык блогердары ордук интэриэһиргиигиний?

- Мин биир дойдулаахтарбын - Румынияба олорор Полина Миклиюгу уонна Лос-Анджелеска олорор Евгения Аммосованы наһаа сөбүлүүбүн. Ону билбит курдук, дьылдам миигин Полиналыын көрүһүннэрбитэ, онно кинини кытта сирэй көрөн кэлсэтэн турардаахпын. Оттон Евгения мин «инстаграммын» көрөн, Парижка барыахпын баҕарарбын билэн, Париж уруһуйдаах акырыыкханы бу соторутаагыта Америкаттан бэлэх ытытыта. Онно хайдах эрэ барыта анаабыт курдук.

- Оҕо итиитигэр санааларың үлэстизэн дуо?

- Оҕолорбутугар ийэ, аҕа быһыытынан болҕомтону уурабыт, истин, чугас сыһыанна иитэбит. Киһи киһини кытта кэлсэтиэхтээх, санаатын этиэхтээх дьин өйдөбүлү тутуһабын. Ол иһин оҕолорбор санааларын аһаастык эталларигэр үөрэтэбин. Санаатын үлэстэр, эйбэстик кэлсэтэр оҕо бэйэтигэр эрэллээх буолар. Оҕолорбун кытта остуоруйаба курдук сырдыгы, кэрэни ыралырыбытын сөбүлүүбүт. Баҕа санаалаах киһи инникилээх буолар.

- Түмүккэ тугу этиэн этэй?

- Киһи быһыытынан сайдыахын баҕарар буоллаахпына, барыааха кэлиэххэ наада эбит. Ааспыты анааран көрөр буоллааха, биһиги улус дьоммут Ойуунускайдаах, Аммосовтаах балаһанга олорон эрэ сайдыбатахтара эбэтэр! Оннообор бу суол-иис, семелуэт суоһуна, сир-...

бардааха кэллэххэ уһуллчу буолар эбиимин. Бэйэн «хааһыттан» тахсан, ханна эрэ таһыккы атын сиргэ сырыттаахпына, сайдабын. Анаан үөрэнэ да барбаттар, куулэйдии да бардахпына, бэйэн тускар туһанарын элбэх буоллаба. Ол курдук... Оччого изиийи кирирэр, ыаллыбат да кыаллар эбит. Ол туһунан мизкэ атын улусустан «инстаграмм» сурутар кыыс «невозможное возможно» баар эбит дьиннэ эйиигин көрөн итэбэйдим дьитэ туһунууру.

Онно Натальяба таптыыр үлэбэр уонна айар айангар үгэс ситиһии арыаллаатын, куруутун бу курдук күлэ-үөрэ, мичилиэ сырыт, дьонно холобур буола тур дьин баба санаабын этэбин.

Тапастым үрдүкү чылчаалга,
Тардыстым мин үһэ үктэлэ,
Таһамным халтархай суолларга,
Таһах мас булбакка сыыстаран.

Элбэхтэ аһыттым тобулун,
Билр сүүстэ октоммун кэһэйдим,
Элпинэн ыарыһы билэммин,
Бизтэнни, тэпсэнни мин турдум.

Бук түспэт баҕаттан дьулустум,
Будуруйэн сыыстарбын даҕаны,
Быыс булан барарды сананан...
Быстыбат быа тыһыммын субуйан.

Аһытар баастарбын саланан,
Сыһыныах сарыммын буөлээнэн,
Аһаҕас элпинэн күүстүмэн,
Сытыы тыаһ утары туруннум.

Иннибар дьиндэбэр чылчаал таас,
Хантайан көрбөккүн төбөтүн,
Халлаанга таласпыт үрдүктэр
Илиистэр курдуктар былыкка.

Тийдэрбизэн ол онно олохтор,
Көрдөрбүөн үһэптэн барытын,
Тижсизм дуо ол оннук үөрүүгэ?
Көтөбөн, мин кыайыы былаабын...?

Бэйэбэр мин санаан аһардым...
Итинник дьэ дьикти санааны...
Бэл дьитэр сонһуйан, соһуйдум
Итинник арааска тийибилтин,
Таһырдыа салгыным буржаллар,
Анныбар хаачырыһыр хаатынгам,
Сулустаах халлааны көрөммүн,
Мүһүгизэн бараммын, мин киридим.

Киһи санаата арааска тийэр...

Какое оно утро, в деревне?
Такое простое и тихое...
И снежинка к снежинке
Равнянько.
И тропинка к тропинке
Ладненько.
И соседи к соседям
Мирненько.
Чай с сахарочком,
С молочком вкусненький,
Пирог и сметанки
Мягеньки.
Бабушки, дедушки -
Ладунки.
Деточки, внученьки -
Сладеньки.

Какое оно утро, в деревне?
Такое спокойное мирное,
И дымок из труб вьется
Ниточкой,
Как дорожка с восточной о
Времени.
Что, веками здесь живет
Традициями...
Народными мудрыми
Заветами,
И приметам природы
Верные.

Какое оно утро, в деревне?
Это тихое эхо радио -
Новости,
Это треск полена в печке,
У окошка кошка, лавочка...
Все здесь как будто
Замерло.
Не спешат стрелки часое
Стареньких.
Не поношены беды
Валенки,
И в сугробах метелка
С лопатой
У каждого дома стоят.
Какое оно, утро в деревне?...
Рассвет...

Рецепт крылышек «а-ля KFS» от Натальи

Крылышки разделяем на три кусочка.
Марируем в сухом маринаде, только сухие приправы. Соль, сахара, перец чили, сухой чеснок порошковый, смесь перцев, паприка.
Крылышки марируем, накрываем пленкой и оставляем, чем дольше, тем лучше. Можно на ночь.
Итак, промариновались наши крылышки. К ним добавляем 2 полной столовой ложки обычной муки и также кларную муку, вместе в сухом виде. Перемешиваем. Пропорция муки и кларной смеси 1:1.
Отдельно готовим чистую холодную воду, в другой миске муку со смесью кларной муки. Во фритюрнице или глубокой кастрюле греем масло.
Когда масло хорошо нагреется, берем по одному крылышку, мокаем в воду и обваливаем в муочной сухой смеси тщательно придавливая. Они должны плавать в масле.
Готовые крылышки подаем с картошкой по деревенски или фри с соусом-кетчупом.
Приятного аппетита!

ДЬОНУН ОЛОХ ЧИЭСТЭЭХТИК САЛБАНАР

Ааспыкка нэһилигээр тахса сылдыан, Сылан нэһилигэин Бочуоттаах олохтообун, СӨ тырааныспарын Бочуоттаах үлэһитин, суоппар идэлээх Николай Николаевич Пономареву көрүстүм. Кэпсэтиибит быһыыгар: "Ый бүтүүтэ улууска Суоппар күнэ бэлиэтэнээри турар, ким туһунан суруйан таһаарарбар сүбэлиэн этэй?" - диин Ыйыппылар, Николай Николаевич өр толкуйдуу барбакка: "Петр Григорьевич Климов туһунан суруйан таһаардарың бэрт буолуо этэ", - диит истинник мичээрдээн, санныбын таптайда.

Чурапчы нэһилигээр кэлэн, Петр Григорьевич төрөппүт кыыһыттан Мотрена Петровна кини доруобуйатын туругун ыйыталаһан, бэйэтиттэн сөбүлэнин ылааммын, ааспыт бээтинсэбэ тийээн көрүстүм. Кирибитим үрдүк өһүөлээх улахан дьээ саалатыгар Петр Григорьевич тэлэбиисэр көрө олорор эбит. Утары хааман тийээн: "Доробо, эрдээксийэттэн кэрэспэдьиэн Семен Жендринскэй диэммин", - диин илиибин ууммулар: "Доробо, Бүөтүр диэммин", - диит, обонньор чэрдийбит кытаанах илиитинэн илиибин дьырылыы түһэр гына кытаанахтык бобо тутта. Дьэ, бу буоллаба, олобун тухары илиитин уруултан араарбакка, үлэ үөһүгэр сүбэлиэтибим бэлиэтэ. Петр Григорьевич сирэйигэр-харабыгар ол урукку күүстээх үлэ содула, кытаанах сорулгар, киһи үйэттэнэн үһүн айан суолун омонноро толору сурулла сүбэлиэргэ дылылар...

Уруккуттан даһаны бэйэтин олобун, үлэтин-хамнаһын кэпсэнэ үөрэммэтэх киһи сиринэн Бүөтүр маннай утаа сангата суох олорбохтуу түстэ, онтон Ыйыттыбым аайы улам аһыллан, сэхэргээн барда.

- Бүөтүр Григорьевич, бэйэн төрдүгүн-уускун билиһиннэриэн дуо?

- Төрөөбүт сирим - Хайахсыт. 1938 сыл от ыйын 12 күнүгэр төрөөбүтүм. Кыра оҕо эрдэхпинэ Хайахсыкка олоро сүбэлиэтибим. Онтон дьонум Хадаарга көһөн, 1950 сыллаахха диэри онно олохсуйбуллу. Салгыы Чурапчыга көһөн кэлбиппит. Аһам Григорий Христофорович Климов 1888 сыллаах төрүүх, оһохчут идэлээбэ, "МТС"-ка оһох

онорооччунан үлэлиирэ. Миигиттэн 3-4 сыл аҕа убайдаах этим, кинилиин аҕабытыгар илии-атах буолан, кирпииччэ таһарбыт, ыраастыырбыт, оһобу буорунан сыбыырбыт 1954 сылтан "МТС"-ка мантан 17 км тэйиччи сытар Дьуодулу диин сиртэн кураанах курумах маһы тизэллэрэ, онно куруусчут буолбуттаабым. Оскуопаны Чурапчыга 7 кылааһынан түмүктээбитим. Онтон 1957 сыллаахха тыраахтар кууруһугар үөрэнэ кирибитим, бүтэрэн баран, 6 сыл убайбар солбуйааччынан (сменцигинэн) үлэлээбитим. Тыраахтар кууруһугар манна Чурапчыга Кирилл Пестряков диин кырдыаҕас механикка үөрэмиппит, аатырар Кириилгэ уһуйуллубут. Туох даһаны бадарантан иннибэт, хайдах баһарар ардахха Диринтэн Чурапчыга айаннаан кэлэр киһи этэ.

- Настаабынныктаах этин дуо?

Большой Невергэ айанныах иннинэ инструктаж.

- Убайым баар этэ. Сменщик наар биир эрэ киһини батыһа сүбэлиэр, мин наар убайбын батыһарым, кинини настаабынныгым дииһин сөп. Онтон 1963 сыллаахха Дьокуускай куоракка автооскуолаба үөрэнэ кирибитим. Ити кэнниттэн "МТС"-ка ахсынныы Ыйыгар суоппарынан үлэбэ кирибитим. Ол кэмтэн ыла суоппарынан 1988 сыллаахха диэри үлэлээбитим. Ону даһаны хараһын эчэтэн тохтообутум, күлүүс төлү ыстанан анаар хараһын тэһэ охсон

кэбиспитэ. Олобум тухары "МТС"-ка үлэлээн бараммын, кэлин 3-4 сыл ПМК-аҕа быстах суоппардаабытым.

- Биир кэмнэ уһуннук кимнээх диин суоппардары кытары бииргэ үлэлээбиккинэй?

- Бүөтүр Васильевич Макаровы, Константин Иннокентьевич Олесовы, Федор Николаевич Иванову, Василий Семенович Оконешниковы кытта Кинилэр суоппар идэтигэр уһуйбуттара. Олесов, Уйбаныап «бортобуойдар» буоламмыт, үксүн бииргэ сүбэлиэр этибит. Биир сыл Уйбаан Косолапов диин нуучча киһитэ сүбэлиэспитэ. Аан маннай 1964 сыллаахха Большой Невергэ тыраахтар сапчанаһын - тизэй айаннаабыппыт, түөрт массыынанан Сүөдэр, Куоста, ол Косолапов уонна Бүөтүр Макаров кыраан перегоннуу барсыбыта. Бу санаатахха, ити аан бастагы рейсэ эбит. Онтон ыла куруутун сыл анаарыгар эбэтэр

Онно дьону сүһиэраллар, бииргэ айанныгыһын, алдыаннахтарына кемөлөһөбүн, соробун ыйан-кэрдэн. Онон настаабынныктаабытым диир кыабым суох.

- Туох наһараадалааххыны?

- Оройуонга, өрөспүүбүлүкэбэ чөмпүүһүн-суоппар буола сүбэлиэтибим уонна сорохторун сылларын да өйдөөбөлпүн. 1978 сыллаахха коммунистическай үлэ удаарынныга буолбутум. Бу кэнники «СӨ тырааныспарын Бочуоттаах үлэһитэ» бэлиэни биэртэрэ.

- Онтон бэйэн дьээ кэрэһингэр "туйаххын хатарааччылар" бааллар дуо?

- Үс уоллаахпын - үһүн суоппардар. Билигин үлэли сүбэлиэллэр. Улахан уол Григорий Петрович, ортом Николай Петрович, бу уолум икки уола эмиэ суоппардар, кыра уол Петр Петрович "Хатан" тэрилтэбэ үлэлиир. 19 сизэннээхпин, 20 хос сизэннээхпин.

- Түмүккэ эдэр суоппардарга тугу сүбэлиэн этэй?

- Арыгыны иһимэн, араас авариялар, суорума суопланылар үксэ арыгы испит туруктаахтарыттан буолар дии. Кистээбэккэ эттэххэ, мин да эдэр сүбэлиэн боруобалырым (күлэр). Билигин кэлэн, хата этэннэ сүбэлиэтибим диин саныыбын. Онон сүбэм итинник. Өйдөөх киһи өйдөөх киһи курдук сүбэлиэр баһайыта...

Бүөтүр Григорьевич үлэлээбит сылларыттан бу курдук иһирэхтик кэпсээн аһарда. Сэмэй, туруу үлэһит, наар үлэбэ сүбэлиэтибим киһи итинник буоллаба. Наһараадаларын туһунан ыйытыбар аахпыккыт курдук сэмэйдик эппиэттиир. Дьынэр, Петр Григорьевич Климов - "1975-78 сс. коммунистическай үлэ удаарынныга, оройуон, өрөспүүбүлүкэ чөмпүүһүн-суоппара, "ВОИР" туйгуна (сельхозтехникига тэрилтэтигэр полубырысыап сангалыы моделин айан, рационализатор аатын ылбыттааба), СӨ тырааныспарын Бочуоттаах үлэһитэ, "Чурапчы улууһугар кылаатын иһин" 3-с истиэлэннээх бэлиэ хаһаайына, Саха сирин тыатын хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ, үлэ бэтэрээнэ, Чурапчы улууһун Бочуоттаах олохтообо. Онон ытык киһитигэр өссө даһаны үһүн олобу кытаанах доруобуйаны баһарыаһын. Кини үтүө холобуругар олобуран, суоппар олобо чиистээхтик салбанын!

сылга биирдэ Невергэ баран-кэлэр буолбуллу. Ыраах рейсэбэ наһаа үчүгэй, киһи сылайбат. Онтон кылгас айанга, дьээ таһыгар сүөкэн да сүөкэн, тизэн да тизэн буопар ыарахан. 3-түү - 4-түү массыына уобурдуу тизээр этибит, барьтын илиинэн. Ыраах айанга сэрэхтээх да буолара, арааһынайдарга түбэһэн, авариялыы да, хайаттан да суулла сыһан. "Урал" массыынаба туормаһым умайан, жидкэһэ барыта баран хаалгытын билбэккэ, 3 км үрдүктээх хайаттан туормаһа суох түстүтүм, алдыархай этэ... Онно саллыбытым... Онтон алдыаммыппын оностоот, 2-3 күн буолан баран, эмиэ умнан кэбистим.

- Оччотообу үлэ-хамнас кытаанах да этэ буоллаба...

- Оо, ынырык буоллаба! Рейсэбэ барбатаххына, механиктан мөбүллэбин. Оччолорго Константин Олесов, Петр Макаров механиктыы сүбэлиэтибим. Харбалаахха чөххө надилээбэ алтата кырынаһын уонна Ханаласка. Онно алтата сүбэлиэтибим, үлэлээбэтэбинэн аабыллар. Аны өрөбүлгэ массыына аһыгар кириэн сытаһын, гарааһын муостата бүтүннүү килэбир муус, истиэнэтэ сачдаархай. Дьэ, оннук сүбэлиэтибим. Хата тымныйбакка, ыалдыбакка этэннэ буоларбыт.

- Үлэлиир кэмгэр эдэрдэргэ настаабынныктаабытын дуо?

- Биригээдэлэри тэрийэр этилэр.

Бииргэ үлэлээбит кэлэктиибим.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

"Туһаныллыбат" медицинскэй полиска диэн ааттаан, сокуонга компенсация көрүллүбэт

"Сахамедстрах" тэрилтэ www.saxamedpolis.ru диэн саайтыгар уонна өрөспүүбүлүкэ дорубуйа харыстабылыгар биир кэлим киинин нүөмэригэр: 8-800-100-14-03 булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын чэрчитинэн киһи тусх кэмэнэ туһанар кыахтааһын билэр-көрөр араас ыйытыларга кириэрлэр. «Сахамедстрах» хампаанньа иһитиннэрэр-субэлиир киинин үлэһитэ Күннэй Яковлева ордук элбэхтэ көтөбүллэр ыйытыктарга хоруйдуур.

- Эми атыыласпыт ороскуоту хампаанньа уйунар дуо?

- Судаарыстыба мэктиэлиир бырагырааматыгар олобуран булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын стационарга, күнүскү стационарга уонна суһал көмө оһоһуллар түгэнигэр босхо эмикэн хааччылар. Онтон амбулаторнай көрдөрүнүү кэмигэр быраас анаабыт эмин гражданин бэйэтэ атыылаһар. Арай "Социальной көмө" туһунан 1999 сыл от ыйын 17 күнүнээри 178N-дээх Федеральнай сокуон 6.1 ыстатыйатыгар хабыллар социальнай чэпчэтиини туһанар нэһилиэнньэ аранатыгар Россия Бырабыыталыстыбата бигэргэппит туһааннаах эмтэрэ босхо көрүллүлэр. Онон амбулаторнай көрдөрүнүү кэмигэр бэйэ харчытынан атыылаһыллыбыт эмп ороскуотун медицинскэй страховкалааһын саппат. Онтон стационарга (балыыһага сытан эмтэниигэ) быраас анааһынан киһи эм-том атыыласпыт буолабына, ол балыыһа салалтатыгар сайабылыанньа суруйан киллэрэр бырааптааххыт. Балыыһа аккаастыыр түгэнигэр, сайабылыанньаны страховкалааммыт хампаанньабытыгар ааты-суолу, олорор аадырыһы, телепүөн нүөмэрин бэлиэтээн туһаайабыт. Сурума пааслар, полис, ИНН, СНИЛС устууларын, баанна реквизииттеригин, эмп чикэтэрин бизэргит булгуччулаах. Очмотугар страховкалыыр тэрилтэ бэйэ чинчийитин ытат, туһааннаах киһи бырааба кэһиллибитин-суобун быһаарар, ороскуоту телептерүүөн сөп.

- Страховкалыыр хампаанньа эмтэнэр сиргэ диэри айан ороскуотун төлүүр дуо?

- «Сахамедстрах» хампаанньа булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын Территориятаабы бырагырааматын чэрчитинэн улаиыр. Онон айан сырыытын, олорор сир куортамын телебүрүн болпуруостарын быһаары - страховкалыыр медицинскэй тэрилтэлэр үлэлэригэр кирибэт. Саха сирин Бырабыыталыстыбата 2012 сыл ыам ыйын 11 күнүнээри 185N-дээх дыһалыгар өрөспүүбүлүкэ анал медицина кииннэригэр диэри кэлэр-барар айан телебүрүн туһунан быраабыланы ыйыта. Онон олобуран, киһи атын сиргэ эмтэнэ барарын оройуоннаабы киин балыыһа быһаарар,

туһаайыыны (направлениены) анал хамыыһыга биэрэр. Өскөтүн айан телебүрүгэр ыйытык үөскээтэбинэ, ол хамыыһыга бэрэссэдээтэлигэр быһааргарабын.

- Мин полиһынан төрүт "туһамматах" буоллахпына, компенсация көрүллэр дуо? Бүтэһик 5 сыл балыыһаларга көрдөрүнө илликпн.

- Россия Федерациятын медицинскэй страховкалааһын туһунан сокуонугар "туһаныллыбатах" быраапкөмөдиэн ыйылыбат, компенсация көрүллүбэт. «Сахамедстрах» страховкалааммыт дыонугар-сэргэтигэр социальнай ситимнэр, сорох сонуну киэҥник тарҕатар тэрилтэлэр "манньк компенсация" туһунан оруна, чахчыта суох сонуннарыгар итэҕэйбэжитигэр, албын ынырыыга кириэн биэрбэжитигэр, дорубуйа болпуруостарыгар болгомотогоохтук сыһааннаһаргытыгар ынырар.

- Миэхэ искэн ыарыытын сэргэтигэ «кал на скрытую кровь» диэн анаалыһы туттарарга смс кэллэ. Ол аата тугуй?

- Бу чинчийи киһи ис уорганнарыттан, оһоһоттан хаан барыта баарын көрдөрөр. Медицинскэй полиһынан бу анаалыһы бэйэ поликлиникатыгар босхо туттарыахха сөп, икки сылга биридэ. 73, 71, 67, 65, 61, 59, 55, 53, 49 саастаах дыон бучинчийини ааһар кыахтаахтар.

- Поликлиникаларга эмтэ, шприцтэ, битэмииннэ атыылаһан ажал дииллэр. Бу оруннаах дуо?

- БМС бырагырааматынан амбулаторнай көрдөрүнүү кэмигэр ыалдьыбыт киһи (чэпчэтиини туһанар гражданнын ураты) эмин-томун бэйэтэ атыылаһахтаах. Онтон көрдөрүнүү кэмигэр туһаныллар быраас бэрээжкитин, баататын, шприһин, испириин, диагноһы туруорууга туттуллар матырыйааллары, итиэнэ суһал көмө эмтэрин ороскуотун булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын бырагыраамата уйунар. Стационар, күнүскү стационар эмтэниитэ эмиз ити тосхолунан босхо оһоһулуохтаах.

- Терапевт пациенты неврологка ыттытабына, ол быраас уолпускаба эбэтэр суох буолар түгэнигэр хайдах буолабын?

- Регистраураага икки надиялэнэн эбэтэр ый бүтүүтэ кэлэ сылдыарын дииллэр. Онук түбэлтэбэ эмиир бырааскытыгар кириэн, балаһыанньаны сырдатыхтааххыт. Медицина тэрилтэтэ эмиз БМС бырагырааматынан үлэтир атын балыыһа бырааһыгар туһаайыы оһоруохтаах. Икки надиялэтэн уһалпакка, бу болпуруоһу быһаарыахтаах.

«Сахамедстрах» СМХ АУо, лицензиятын нүөмэрэ ОС №2873 – 01 2016 с. эстини 9 күнүнээри.

БИЛЛЭРИИ

Константин Яковлевич Лавров аатыгар бэйианнай билиэт сүппүтүнэн дыһа суобунан аабыллар.

Семен Дмитриевич Саввин аатыгар бэриллибит ВР сериялаах 075557 нүөмэрдээх "Үлэ бэтэрээнэ" дастабырыанна сүппүтүнэн дыһа суобунан аабыллар.

01 иһитиннэрэр

Баһаар туруута элбээтэ

Уот туруута анардас хоромньуну эрэ таһаарбат, хомойуох иһин, киһи өлүүлээх түмүктэнэрэ үгүс. Дойдубут араас муннуктарыгар, өрөспүүбүлүкэбитигэр даһаны баһаар туран, улахан издээни аһаларын хас биридди киһи сонуннарга истэ, билэ-көрө олорор буолуохтаах.

Баһаар туруута араас биричинэттэн таһсарын билэбит, ол эрэри, оно үксүгэр дыон уоту сэрэбэ суох тутталларьттан, быраабыланы кэһиллэриттэн таһсара сүрүн төрүөт буолар. Баһаар сүрүннээн олорор дыһаларга буолар кыһынны тымныы ыйдарга элбиир. Тоҕо диэтэххэ, дыон-сэргэ электричествонан, уотунан туттара элбиир; күнү күнүктээн оһох оттуллар, оно эми гарааһы, баанньыгы оттуу эбиллэр, дыһалар тымныы ыал итигэр тэриллэри холбоһоллор, уокка холборор прибордары туттуу элбиир уонна да атын үгүс биричинэттэн баһаар туруутун куттала үрдүүр.

Чурапчы улууһугар сыл саматыттан 22 баһаар бэлиэтэннэ. Киһи өлүүлээх биер баһаар буолла. Баһаар үксэ олорор дыһаларга табыста. Сэтинни 18 күнүгэр сарсыарда 5 чааска Мындаааһытаабы баһаарынай чааска олорор дыһа баһаар буолбутун туһунан иһитиннэри киридэ. Баһаар түмүгэр дыһа тарҕаһатэ, 16 кв.м иэннээх дыһа истигэһэтэ умайда. Баһаар биричинэтэ – табах уота. Баһаарынай чаас үлэһиттарин турган-тарҕан, быһаарылаах туттууларынан олорор дыһа уоттан быһаанна, киһи өлүүтэ суох.

Оттон өрөспүүбүлүкэбэ буолуталаабыт дыон өлүүлээх баһаардартан билиһиннэрдэххэ, сэтинни 18 күнүгэр сарсыарда 6 чааска Сунтаар нэһилиэгэр тулаайах оһолорго анаан тутулуллубут 4 кыбартыралаах дыһа умайда. Уокка үс оһолоох ийэ оһолорун быһаан баран, таһынаабы ыаллар оһолорун быһыны кириэн былдьанна. Баһаар таһсыбыт биричинэтэ быһаарыллар.

Сэтинни 20 күнүгэр Дьокуускай куорат Каландаришвили аатынан уулусса 25/1 нүөмэрдээх 5 этээстээх таас дыһа кыбартырлата умайытын түмүгэр 2006 с., 2013 с. төрүөх икки оһо уокка былдьанна. Иһитиннэри киһиэ 5 чааска кирибит. Оһолору дыһаларыгар соһотох хаалларбыттар. Сабадалааһын быһыытынан, уотунан сэрэбэ суох туттуу түмүгэр таһсыбыт буолуон сөп.

Сэтинни 20 күнүгэр киһиэ 8 чааска Уус Алдан Мындааабатыгар 4 кыбартыралаах мас дыһа умайда. Уокка 1978 сыл төрүөх эр киһи уокка былдьанна. Баһаар тухтан таһсыбыта быһаарыллар.

М.А. ЗАХАРОВА,

Чурапчытаабы 38 нүөмэрдээх уоттан быһыһыыр

этэрээт инструктора,

С.Д. КАРАТАЕВ,

Чурапчытаабы баһаарынай надзор начаалынньыга.

Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээх Чурапчы нэһилиэгин олохтооһо

ПОНОМАРЕВА Ирина Ивановна

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурбаннарын тизрдэллэр.

- Тапталлаах ийэтэ Пономарева Ирина Ивановна олохтон туораабытынан кыһыгыгар, хирургической отделение операционной блогон младшай медперсоналыгар Ольга Ивановна Рожинага улуустаабы киин балыыһа салалтата, профкома уонна хирургической отделение кэлэктиибэ.

- Күндү адыһыт Пономарева Ирина Ивановна олохтон туораабытынан биригэ үөрэммит доһордоругар, үөрэнэччигэр Ольга Ивановнага учуутала Евдокия Тимофеевна, биригэ үөрэммиттэрэ.

Сылан нэһилиэгин олохтооһо, үлэ бэтэрээнэ

ТРОФИМОВ Прохор Михайлович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурбаннарын тизрдэллэр.

- Абадалара Трофимов Прохор Михайлович олохтон туораабытынан кэһиллэригэр Виссарион Николаевич Трофимовка, Лена Степановна Терютинага В.С. Яковлев-Далан аатынан Кытаанах орто оскулатын кэлэктиибэ.

- Күндү тааһыда Трофимов Прохор Михайлович олохтон туораабытынан биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар Чурапчыттан адыһыин Маайа оһолорор, сизиннэрэ, Улахан Күөлтүн кыра Мэхээччэ оһолорор, сизиннэрэ.

- Убаастыыр убайдара, өр сылларга Субуруускай аатынан, "Чурапчы" сохуоска кыладыапсыгынан, "Тэтим" баһынай хаһаайыстыбатын салайааччытынан үлэлээбит Трофимов Прохор Михайлович олохтон туораабытынан биригэ төрөөбүттэригэр, аймах-билэ дыонугар абадалара Миитэрэй оһолоро Маайыс, Уйбаан, Бүөтүр, Валентина, Надежда дыһа кэргэниэрэ, кинилэр оһолоро.

Кылаабынай арааһтар э.т - А.Н. ЗАХАРОВА
Эксплатиыр сэкирээтэр, сурук отдела - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ,
Эканизмикэ, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ,
Карсадыаһынар - С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА,
Танааны - Л.К. ПОПОВА,
Бачаэтэһичи - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийсэн таһаарааччылар: СР
Правительствата, Чурапчы улуутун
"Сага олох" редакциянай-издательскай
холбоһук, автономнай учреждение,
Российскай Федерация Россияндар СР
управлениелыгар 2012 с. күлүн тулар 15
күнүгэр регистрациаламмыт нүөмэрэ - ПИ
№ТУ14-0238.

Редакция, издатель
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сэл, Карл Маркс уул., 26 "а"
Телефоннарыбыт: редактор
- 41-332, отделлар - 41-265,
41-358. E-mail: saxaolch@mail.ru,
сайт: saxaolch.ru,
instagram: @saxaolch

Бачаэтэ саһаас: № 89 (11545)
Күүмүт: 1,5 бач. ливис
Ахсаана 750, Хаһыат сыһына: 10
Дайтар сурууру улаһыттар аһыт редакция
постарыһыттар хаһыат сэл түбүктэ буолабын.
Сүрүөтүлэригэр, үлэһиттэригэр, редакцияларга,
журналисттарга аһыттарга маат бачаэтэ суруу.